

Бюракрат

Вольга Караткевіч

Чалавек, які сядзіць пры пісьмовым століку (франц. *bureau*) з тоўстым сукном і мае на ім уладу (грэцкае *kratos*) — гэта й ёсць *бюракрат*. *Бюракрат* абазначае, паводле слоўніка Булькі, службовую асобу, якая пры выкананьні сваіх абавязкаў асноўнае значэньне надае форме, а ня сутнасьці справы.

У Беларусі *бюракратаў* заўсёды бязьлітасна выкрывалі. Вельмі шчыравалі тут літаратары — і Андрэй Мрый, і Якуб Колас, і Аляксей Карпюк. Аднак наймацней іх заклэйміў Пімен Панчанка ў „Паэме сораму і гневу“:

Няхай агнём бязьлітасным гарыць
Сьвет *бюракратаў*, махляроў і гадаў.

Бюст

Сяргей Харэўскі

Бюст па-француску — гэта грудзі. Або яшчэ паясны скульптурны партрэт.

У Беларусь гэтае слова патрапіла з Расеі разам зь *бюстамі* расейскіх цароў. Напрыклад, *бюсты* Аляксандра Другога — „асвабадзіцеля“ стаялі ў Менску і Магілёве, у Шклове ды Бабруйску і нават у купалаўскіх Бяларучах на Лагойшчыне.

Але сапраўдны шал *бюстызацыі* пачаўся за бальшавікамі. Спачатку скінулі *бюст* цара й замянілі яго *бюстам* Карла Маркса з гіпсу. Яго ж беларусы й разьбілі першым, калі бальшавікі ўцяклі былі зь Менску. Калі ж яны вярнуліся, дык заставілі ўсю Беларусь *бюстамі*. Першым жа помнікам у паваенным Менску стаў *бюст* Дзяржынскага, які глядзеў на будоўлю гмаху КГБ. Пасьля пачалі ставіць *бюсты* на радзіме герояў: спачатку — вайны, потым — космасу і, нарэшце, — сацыялістычнай працы. Апошнім савецкім *бюстам* стаў помнік Грамыку, міністру замежных справаў СССР, у вёсцы Старыя Грамыкі на Гомельшчыне. І цяпер гэтае самотная галава, прыцярушаная радыяцыйнай, сузірае спусьцелую „радзіму героя“. І першым жа *бюстам*, скінутым пры незалежнасьці, стаў помнік Карлу Марксу, што стаяў разам зь *бюстам* Леніна ля будынку былога ЦК.

У сваім першародным сэнсе слова *бюст* прыйшло да нас у 80-ыя гады. Слова *бюстгальтар*, вывернутае на ўсялякія лады ў беларускім роце, было вядомае крыху раней, калі ім сталі замяняць уласныя станікі ды гарсэцікі. Але тое, што грудзі ў жанчын завуцца па-культурнаму *бюстам*, стала ведама люду паспалітаму зь „перастройкаю“. Кароткае замежнае слова эканоміць і час, і адчуваньні. Але й блытае. „Шыкоўны *бюст*! Прыгожы *бюст*!“ — можна сказаць і пра гранітную халодную галаву, і пра стан дзявочы. Аднак нават самы гарадзкі беларус усё ж скажа, што маці дае немаўлятку цыцку, а ня *бюст*. Бо *бюст* — гэта слова, пазбаўленае цела.

Вагонка

Сяргей Харэўскі

Гэтае слова трывала ўвайшло ў беларускі лексыкон, спакваля падмяняючы слова „шалёўка“. Шалёўка — вузкія габляваныя дошкі, якімі абшываўся

драўляны зруб, спрадвеку выкарыстоўвалася ў народным дойдзітве. Але да вайны яна, з-за свайго вялікага кошту, ужывалася рэдка. Напрыклад, шалываліся бажніцы. Даўжэзнымі габляванымі сухімі дошкамі. На Палесьсі ў шалёўцы шыфравалі салярныя знакі. А ў Панямоньні шалывалі франтоны гонтаю, нібы ў працяг страхі. Не па бяровеньні, а замест яго.

Перад вайною прыйшла *вагонка* — габляваныя дошкі, якія рабілі пры дапамозе простых станкоў. Зь любое драўніны можна было хутка вырабіць стандартныя ў сячэньні тонкія дошчачкі, з пазам, які дазваляў зрабіць шалёўку гладкай, бяз шчылінаў. Ад пачатку гэты выраб прызначаўся для абшыўкі вагонаў, вядомых „цяплюшак“, у якіх было зручна транспартаваць быдла і „ворагаў народу“ на Ўсход. У абшытых *вагонкаю* саставах адправілі туды тысячы беларусаў. А ў вайну тысячамі вывозілі ўжо і на Захад...

Але па вайне эстэтычныя якасьці някаснае драўніны трыюмфавалі: беларускія вёскі зьмяніліся непазнавальна. *Вагонкаю* ўзяліся шалываць усё запар, ад прызбы пад страху. Сівыя зрубы ўбіраліся ў шаты *вагонкі*. За імі можна было схаваць любыя хібы матэрыялаў і працы. Пасьля, на той жа савецкі новы манер, хаты пачалі шчодро фарбаваць. Сялянскае жытло ад Берасьця да Смаленску стала гладкім і стракатым.

Толькі праз паўтара дзясятка гадоў высветлілася, што беларускі клімат і шашаль жаруць драўніну, прыхінутую *вагонкаю*, шматкроць хутчэй. Хаты, якія па вайне ёю шалывалі, ужо стухнелі. Але эстэтычныя меркаваньні ўсё адно бяруць верх. „*Вагонка*“ перажыла ўжо і тыя вагоны, у гонар якіх была названая. Вагоны ўжо даўно не шалююць дрэвам... А ў Беларусі сёньня прадаюць „*эўравагонку*“, якой паслугоўваюцца найбольш заможныя беларусы. Любоў да вагонкі засталася... як напамін пра акалічнасьці нашае „вагоннае“ гісторыі. Бадай, *вагонка* зьнікне з нашага лексыкону толькі тады, як забудзецца СССР. І тады дошкі для абшыўкі хатаў па-ранейшаму будуць звацца проста шалёўкаю.

Вайна

Сяргей Дубавец

Мабыць, гэта адзінае слова, якое ўражвае больш за сьмерць. Вось адчыняюцца дзьверы, уваходзіць гаспадар хаты, сядзе пры стале, за якім сабралася ўся сям'я і, ня глядзячы нікому ў вочы, робіць сутаргавы выдых: *вайна*. Вось людзі каля радыёкропкі замёрлі і сама кропка нібы замёрла перад тым, як прамовіць гэтае даўкае слова: *вайна*. Вось задыханая суседка сказала, быццам заікнулася: *вайна*.

Першая, другая, сусветная, айчынная, польская, фінская, паўночная, халодная, неаб'яўленая... Удакладненьні не патрабуюцца, калі яна — наша, калі — на парозе. *Вайна* заўсёды гучыць так, нібы штосьці замінае гаварыць. Напрыклад, пігулка валідолу пад языком. *Вайна* — як неасэнсаванае лапатаньне пасья страшнага шоку, калі здаецца, што пачынаеш наноў вучыцца гаварыць, а яно ня надта выходзіць. *Вайна* — найстрашнейшая, калі яна гатовая стаць рэальнасьцю. Пасьля ўсё ўваходзіць у тую *ваенную* рэальнасьць, і *вайна* становіцца сынонімам жыцьця. Ну, як вы тут жывяце? Ды *вайна* ў нас. *Вайна*.